

УДК 016:004.7:[026:37](477-25)

[http://doi.org/10.18524/2304-1447.2018.1\(19\).122671](http://doi.org/10.18524/2304-1447.2018.1(19).122671)

Самчук Лариса Іванівна,

завідувач відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності

Державної науково-педагогічної бібліотеки України

імені В. О. Сухомлинського,

вул. Максима Берлінського, 9, м. Київ, 04060, Україна

тел.: (044) 467 22 14

e-mail: LarisaSam@i.ua

ORCID ID 0000-0001-7214-1898

СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛОГРАФІЧНИХ ПОСІБНИКІВ В ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті охарактеризовано змістове наповнення галузевих бібліографічних посібників, представлених на порталі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Проаналізовано статистику переглядів бібліографічних рубрик дистантними користувачами за період з 2012 по 2017 рр. Закцентовано увагу на перевагах створення електронних бібліографічних посібників. Зроблено висновок, що бібліографічні посібники є важливим джерелом у системі довідково-бібліографічного обслуговування освітян. Окреслено перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: бібліографічні списки, бібліографічні огляди, інформаційні потреби, портал Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, електронні бібліографічні посібники, актуальні проблеми освіти й науки.

Аналіз останніх досліджень, пов'язаних з вивченням динаміки розвитку інформаційної та пошукової культури серед користувачів, засвідчує зростання ролі інформаційних видань у процесі пошукової діяльності науковців. Бібліографія – важлива складова сучасної науки і соціальних комунікацій, від рівня розвитку якої багато в чому залежить ефективність когнітивно-комунікаційних процесів. Це дозволяє і змушує нарощувати бібліографічні ресурси, удосконалювати їх якість, забезпечувати доступ до них все більшого числа користувачів.

Практичні та теоретичні питання розвитку бібліографічних посібників порушувалися у працях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема Ю. А. Остапчук, Є. О. Валуєвої, Т. М. Опрі, В. В. Хівренко, О. В. Теплицької, Т. В. Добко, Л. О. Пономаренко, Л. Ф. Трачук, Н. І. Тарасової, О. В. Пекур, Н. А. Стельмах, Н. Е. Кунанець.

Мета статті – охарактеризувати змістове наповнення галузевих бібліографічних посібників (списків, оглядів, повідомлень тощо), представлених на порталі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського та окреслити перспективи подальших досліджень.

Одним з пріоритетних напрямів діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як галузевого інформаційного центру є розвиток системи науково-інформаційного забезпечення освіти, педагогіки та психології в умовах глобальних інформаційних впливів, загальнодержавних та галузевих наукових програм і проєктів, що виконують установи НАПН України; формування нового соціокультурного образу бібліотеки, здатної ефективно забезпечувати сучасні потреби користувачів у бібліотечно-інформаційних продуктах і послугах на основі широкого застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій; орієнтація на інтеграцію внутрішніх і зовнішніх інформаційних ресурсів для сприяння інформатизації та інтелектуалізації суспільства [1].

Відповідно до цього у бібліотеці формується система вторинних документів, важливою складовою яких є бібліографічні посібники різних типів і видів. Протягом 18 років підготовлено й видано понад 100 ґрунтовних науково-допоміжних і рекомендаційних покажчиків, які користуються активним попитом у фахівців і науковців освітянської галузі. Зокрема, це «Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми розвитку, інтеграція до європейського освітнього простору» (вип. 1–3, 2008–2015), «Дошкільна освіта як складова системи безперервної освіти України» (вип. 1, 2, 2009, 2016), «Сучасні технології в освіті» (ч. 1, 2, 2005, 2015), «Розвиток професійної орієнтації в Україні» (2009), «Профільне навчання в старшій школі: шляхи розвитку» (вип. 2, 2010) та ін.

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського започаткувала серії біобібліографічних покажчиків, зокрема «Видатні педагоги світу», яка розкриває життя і діяльність видатних педагогів, «Академіки НАПН України» та «Ювіляри НАПН України» – популяризують наукові праці і школи відомих учених педагогічної науки України та серію «Майстри бібліотечної справи України», в якій розкривається творчий шлях і здобутки вітчизняних бібліотекознавців. Бібліографічну продукцію бібліотеки презентовано на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й представлено у науково-педагогічній електронній бібліотеці, доступ до якої здійснюється на єдиній платформі САБ ІРБІС64.

Предметом нашого розгляду є бібліографічні посібники (списки, огляди, окремі бібліографічні повідомлення тощо), які виконують важливу роль в науково-інформаційному забезпеченні розвитку освіти, педагогіки та психології. Їх систематизовано за рубриками «Актуальні проблеми освіти та науки: огляд ЗМІ», «На допомогу науково-педагогічним працівникам», «Для вчителів-предметників, класних керівників та вихователів», «До проведення першого уроку в загальноосвітніх навчальних закладах України». У процесі створення електронних бібліографічних посібників використовуються традиційні бібліографічні методи відбору, представлення та організації матеріалу. Разом з тим електронна форма видання дозволяє більш повно реалізувати потенціал цих методів і здійснити логічне наповнення структурних елементів документами, визначити форму організації і подачі матеріалу.

Рубрика «Актуальні проблеми освіти та науки: огляд ЗМІ» (<http://dnrb.gov.ua/ua/актуальні-проблеми-освіти-та-науки-ог/>) містить бібліографічні огляди, що розкривають сьогоденні виклики освіти й науки, зокрема проблеми плагіату в українській науці, збалансування управління у вищих навчальних закладах та грантової підтримки діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, питання інклюзивної освіти, про співпрацю МОН України з розробниками бібліографічної та реферативної бази даних SCOPUS, про нові стандарти вищої освіти, проєкт Концепції педагогічної освіти, розвиток академічної доброчесності в Україні тощо.

З метою інформаційно-бібліографічного супроводу наукових досліджень започатковано рубрику «На допомогу науково-педагогічним працівникам» (<http://dnrb.gov.ua/ua/бібліографічні-ресурси/бібліографічні-посібники-з-актуальна-допомогу-науково-педагогічним-пра/>). Загалом підготовлено 60 бібліографічних посібників. Розглянемо деякі з них. У бібліографічному огляді «Інклюзивна освіта в Україні» вміщена інформація про документи, в яких висвітлюються питання щодо концептуальних засад інклюзивної освіти та її впровадження на теренах України, а також питання корекційно-розвивальної роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби. До бібліографічного списку «Наративний підхід до навчання і виховання», мета якого – сприяти поглибленню наукових досліджень у цій сфері, узагальненню передового педагогічного досвіду та практичному втіленню принципів наративного навчання та виховання дітей у сучасних навчальних закладах України, ввійшли бібліографічні описи авторефератів дисертацій, монографій, збірників наукових праць, публікацій у періодичних та продовжуваних виданнях й Інтернет-ресурсів за означеною тематикою. Бібліографічне видання «Обдаровані діти: розвиток, навчання, виховання» розкриває нормативно-правові документи щодо підтримки обдарованої учнівської молоді в Україні, історичний аспект теми, проблеми обдарованості в сучасній психології, акцентує увагу на вітчизняному та зарубіжному досвіді роботи з обдарованими дітьми в умовах сучасної освітньої системи. У списку «Філософсько-освітня діяльність у контексті міждисциплінарності (інтердисциплінарності)» згруповано бібліографічні описи документів, в яких представлено досвід реалізації методичного, освітнього та виховного потенціалу міждисциплінарного підходу, який реалізовується на базі вищих навчальних закладів, запропоновано форми міждисциплінарного компонента, що сприяють формуванню необхідних компетенцій у студентів і забезпечують перехід до компетентнісної освітньої парадигми. З метою вивчення і популяризації спадщини Великого Кобзаря, зокрема його педагогічних поглядів та просвітницької діяльності, підготовлено ґрунтовний рекомендаційний бібліографічний список «Педагогічні погляди Т. Г. Шевченка у контексті розвитку освіти», який складається з п'яти розділів та налічує 163 позиції.

Соціокультурні умови, економічна ситуація, що склалася в Україні на початку XXI ст., актуалізують якісну трансформацію існуючої парадигми освіти,

її орієнтацію на розвиток творчо активної особистості, здатної швидко адаптуватися до мінливих умов життя. Одним з можливих способів пошуку шляхів підвищення ефективності навчання є вивчення основних тенденцій розвитку освіти в передових країнах світу та європейського співтовариства. Матеріали, які увійшли до циклів бібліографічних списків «Освіта зарубіжних країн» і «Реформування освіти: зарубіжний досвід», висвітлюють питання формування реальної, а не формальної системи безперервної освіти, поширення інформатизації та комп'ютеризації процесів навчання, впровадження напрямів STEM-освіти в навчальних закладах Німеччини, Японії, Польщі, Швеції, Туреччини, країн Балтії та ін. Протягом 2011–2017 рр. Оприлюднено 37 списків.

З метою науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку освітньої практики у 2007 р. започатковано рубрику «Для вчителів-предметників, класних керівників та вихователів» (<http://dnrb.gov.ua/ua/бібліографічні-ресурси/бібліографічні-посібники-з-актуальн/для-вчителів-предметників-класних-ке/>). Представлено широкий спектр бібліографічних посібників, які допоможуть педагогічним працівникам проектувати та втілювати нові освітні програми, систематично самовдосконалюватися, постійно актуалізувати свої знання, оновлювати форми, методи та засоби роботи. Зокрема це: «Сучасний урок: традиційні та інноваційні підходи», «Профорієнтаційна діяльність: теоретичні та практичні аспекти», «Бар'єр як феномен педагогічного процесу», «Булінг – психолого-педагогічна й соціальна проблема сьогодення», «STEM-освіта в Україні: на шляху до світового інноваційного тренду» тощо.

Слід виокремити бібліографічні посібники, які ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського готує на виконання національних, державних програм і концепцій, указів Президента України. Для прикладу, на виконання указу Президента України від 8 грудня 2008 р. № 1149 «Про Всеукраїнський тиждень права» та враховуючи важливе значення правової освіти в подальшій розбудові України як правової держави, вихованні у громадян поваги до закону і прав людини, до Всеукраїнського уроку в навчальних закладах «Права людини», який проходить щороку в межах Всеукраїнського тижня права започатковано цикл рекомендаційних бібліографічних списків «Права дитини – найвища цінність». До Року англійської мови в Україні, оголошеного наказом Президента України від 16 листопада 2015 р. № 641, з метою сприяння її вивченню для розширення доступу громадян до світових економічних, соціальних, освітніх і культурних можливостей, які відкриває знання та використання англійської мови, забезпечення інтеграції України до європейського політичного, економічного і науково-освітнього простору в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготовлено цикл бібліографічних списків «2016 – Рік англійської мови в Україні».

Ураховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні після Революції гідності, обставини, пов'язані з російською агресією, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо.

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 р. № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» започатковано цикл бібліографічних посібників «Виховуємо громадянина-патріота України».

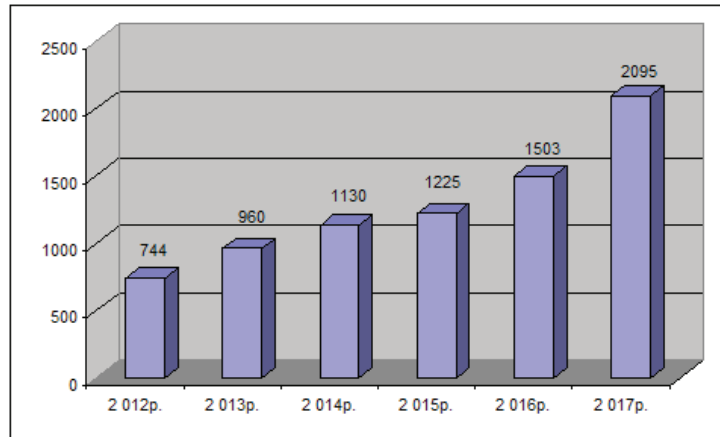
З метою покращення організації роботи з внутрішньопереміщеними особами підготовлено список «Соціально-педагогічна та психологічна допомога внутрішньопереміщеним особам в Україні», в якому розкрито наступні питання: правовий статус, проблеми психологічного здоров'я, теоретико-методичні аспекти організації та надання педагогічної, психологічної й соціальної допомоги особам, переміщеним всередині країни. Посібник адресовано науковцям, психологам, вчителям, соціальним педагогам, вихователям, методистам дошкільних навчальних закладів, здобувачам вищої освіти, фахівцям громадських організацій, батькам і широкому колу громадськості.

До Року Української революції 1917–1921 рр., оголошеного указом Президента України від 22 січня 2016 р. № 17/2016, підготовлено видання «Українська революція 1917–1921 років: головні події, постаті», яке ставить за мету привернути увагу користувачів до одного із найважливіших і найскладніших періодів в історії українського народу ХХ ст.

Рубрику «До проведення першого уроку в загальноосвітніх навчальних закладах України» (<http://dnpb.gov.ua/ua/бібліографічні-ресурси/бібліографічні-посібники-з-актуальн/до-проведення-першого-уроку-в-навчаль/>) представлено бібліографічними посібниками, які готуються згідно з рекомендаціями Міністерства освіти і науки України: «Книга – це джерело освіти, знання і якщо збагачення, то збагачення культурного і душевного» (2007 р.), «Державний прапор України – святиня нашого народу» (2008), «Свято національної єдності і культурного відродження (до 1020-річчя хрещення Київської Русі-України)» (2008), «Незалежна Україна – спільний дім для всіх її громадян» (2009) «Україна – наш спільний дім» (2011), «Тарас Шевченко – гордість українського народу» (2013), «Україна – єдина країна» (2014), «Національно-патріотичне виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» (2015), «Від проголошення незалежності до нової України» (2016), «Європа – цивілізаційний вибір України» (2017).

Важливим показником ефективного використання бібліографічних посібників є статистика кількості їх переглядів дистантними користувачами ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (діаграма). [іл. 1]

Проаналізувавши частоту звернень, можемо констатувати зростання інтересу до бібліографічних посібників. Протягом п'яти років (з 2012 по 2017 рр.) число відвідувань зросло з 744 до 2095. Цьому сприяє постійне оновлення інформації, відкриття нових рубрик, формування бібліографічних посібників шляхом приєднання гіперпосилань на повнотекстові документи.

Ил. 1. Діаграма. Статистика переглядів бібліографічних рубрик порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за 2012–2017 рр.

Можемо спрогнозувати, що використання бібліографічних посібників продовжуватиме зростати.

Наразі триває робота з підготовки бібліографічних видань з актуальних питань освіти, педагогіки і психології: «Дуальна освіта – інноваційна технологія навчання», «Неформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти», «Вплив Інтернету на формування особистості» тощо. Також у 2018 р. передбачено підготувати цикл бібліографічних посібників для вчителів-предметників з урахуванням основних положень Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р.

Бібліографічна діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на сьогодні орієнтована на безперервне поліпшення бібліографічних процесів, впровадження нових форм і методів роботи за допомогою сучасних інформаційних технологій. Таким чином, створення традиційних і електронних бібліографічних посібників розглядається як перспективний напрям розкриття бібліотечних фондів з метою накопичення інформаційних ресурсів наукового і освітнього характеру і надання більш широкого доступу до них користувачів.

Підсумовуючи зазначене, доцільно акцентувати увагу на основних перевагах створення електронних бібліографічних посібників: можливість використання публікацій кількома користувачами одночасно, безплатно скопіювати чи переслати видання, економія матеріальних ресурсів.

Перспективою подальших досліджень є здійснення статистичного моніторингу кількості переглядів дистантними користувачами електронних бібліографічних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з виявленням найбільш затребуваних рубрик.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт. кол.: Л. Д. Березівська, С. М. Зозуля, Л. І. Страйгородська ; за заг. ред. Л. Д. Березівської]. – Київ, 2017. – 29 с.

References

- [1] *Strategiia rozvytku Derzhavnoi naukovo-pedahohichnoi biblioteki Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho na 2017–2026 roky* [Development strategy of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine for 2017–2026]. Kyiv, 2017, 29 p.

Надійшла 20.03.2018

Л. И. Самчук,

заведующая отделом научной информационно-библиографической деятельности Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского,
ул. Максима Берлинского, 9, г. Киев, 04060, Украина,
тел.: (044) 467 22 14
e-mail: LarisaSam@i.ua
ORCID ID 0000-0001-7214-1898

СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ БИБЛИОГРАФИЧЕСКИХ ПОСОБИЙ В ГОСУДАРСТВЕННОЙ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ БИБЛИОТЕКЕ УКРАИНЫ ИМЕНИ В. А. СУХОМЛИНСКОГО

В статье охарактеризовано содержательное наполнение отраслевых библиографических пособий, представленных на портале Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского. Проанализирована статистика просмотров библиографических рубрик дистантными пользователями за период с 2012 по 2017 гг. Акцентируется внимание на преимуществах создания электронных библиографических пособий. Сделан вывод, что библиографические пособия являются важным источником в системе справочно-библиографического обслуживания педагогов. Определены перспективы дальнейших исследований в этом направлении.

Ключевые слова: библиографические списки, библиографические обзоры, информационные потребности, портал Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского, электронные библиографические пособия, актуальные проблемы образования и науки.

L. I. Samchuk,

Head of Scientific Information Bibliographic Work Department
V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine
9 Maksyma Berlynskoho St., Kyiv, 04060, Ukraine
tel.: (044) 467 22 14
e-mail: LarisaSam@i.ua
ORCID ID 0000-0001-7214-1898

DEVELOPMENT OF ELECTRONIC BIBLIOGRAPHIC TOOLS IN V. O. SUKHOMLYNSKYI STATE SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL LIBRARY OF UKRAINE

Summary

In particular, the *Topical problems in education and science: mass media review heading* contains bibliographic reviews on present challenges in education and science; the *Assisting academic staff* heading is aimed at providing information and bibliographic support to research studies; the *Assisting teachers, class teachers and educators* heading contains a wide range of bibliographic tools that will help academic staff to make and introduce new curriculums, to improve themselves systematically, to update forms, methods and means of their work. V. O. Sukhomlynskyi SSPL of Ukraine prepares bibliographic tools according to the following national, state programmes and concepts, and decrees of the President: The rights of the child as the highest value, 2016 is the Year of English in Ukraine, How to educate a citizen-patriot of Ukraine. The statistics of headings browsing by distant users for the period 2012–2017 indicates growing interest in bibliographic tools. The attention is paid to the following benefits of electronic bibliographic tools: access to publications for several users simultaneously, free copying or mailing copies, material resources saving. It is concluded that bibliographic tools are an important source in the system of reference and bibliographic service. The themes of bibliographic editions for 2018 are presented. The perspectives of further research are outlined, in particular, to conduct statistical monitoring regarding the number of browsing of the library electronic bibliographic resources by distant users and identify the most popular headings.

Keywords: bibliographical lists, bibliographical reviews, information needs, portal of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, electronic bibliographical tools, topical problems of education and science.